

Mechanisatie bij het beheer van heideterreinen en stuifzanden

C. J. Stefels

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten

A Heideterreinen

Bij beheer van heideterreinen, en hierbij rekenen wij ook grasrijke vegetaties, dient te worden voorkomen dat de heide bezet raakt met opslag van bomen en struiken. Voorts is het wenselijk de heidevegetatie zelf periodiek te verjongen. Bestrijding van opslag en verjonging van heide vormen derhalve het essentiële beheer; waarbij het milieu bij voorkeur niet mag worden verrijkt om verandering in de vegetatie door b.v. vestiging van teveel grassen te voorkomen.

Uitvoering in de praktijk geschiedt door het uittrekken, afzetten en de chemische bestrijding van houtopslag. Verjonging van de heide vindt plaats door begrazing, maaien, branden en afplaggen. Voorts verdient de aanleg en onderhoud van brand-singels de aandacht.

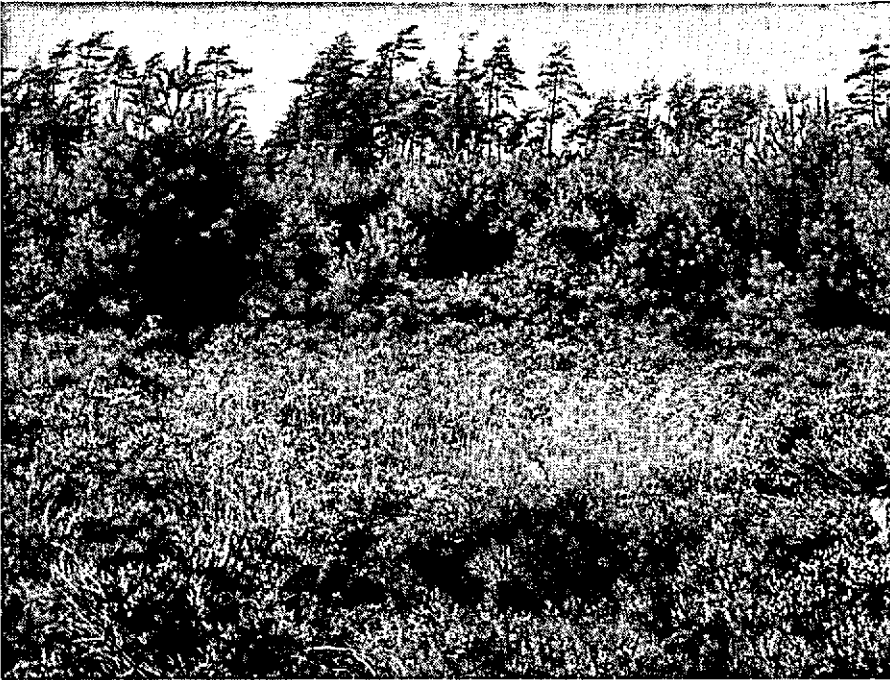
1 Bestrijding van houtopslag

Mechanische bestrijding In een zeer vroeg stadium vindt dit plaats bij het branden, maaien en begrazen van de heide. Is de opslag hiervoor te groot dan kan deze met de hand worden uitgetrokken, of afgezet met een bosmaaier. Dit laatste heeft het grote nadeel dat het loofhout meestal weer versterkt uitloopt. Bij een dichte bezetting met houtopslag, niet hoger dan ca. 1 meter, kan de klepelmaaier worden gebruikt. De opslag wordt dan fijngeslagen doch ook hier is het gevaar aanwezig dat het loofhout weer uitloopt. Bovendien vindt geen afvoer van maaisel plaats hetgeen slecht is voor de heide door ongewenste verrijking van de bovengrond. Tot nu toe wordt bij het mechanisch heidebeheer hooguit gebruik gemaakt van machines uit de landbouw. Te verwachten valt dat voor het bestrijden van houtopslag speciale apparatuur ontwikkeld zal worden. Een eerste poging is reeds gedaan door een apparaat te construeren dat geduwd wordt door een trekker met brede banden en laag zwaartepunt. (daardoor ook bruikbaar op taluds). De feitelijke werking van de machine berust op twee stalen cilinders die in tegengestelde richting draaien. De houtopslag wordt via een invoerband

tussen de beide cilinders geleid en uitgetrokken. Korte opslag wordt niet gegrepen, hoge opslag (b.v. langer dan 2 meter) wordt niet goed naar de cilinders geleid. Het is mogelijk door middel van een soort klem ook individuele opslag uit te trekken, dit is echter nogal tijdrovend. Indien opslag met diverse diameters moet worden getrokken, blijven de dunne exemplaren veelal staan. Het resultaat is vooral bij groveden redelijk. De apparatuur is duidelijk nog in een experimenteel stadium, maar verbetering lijkt zeer wel mogelijk. De toepassing zal voorlopig wel beperkt blijven tot terreinen met een vrij dichte opslag.

Indien de opslag reeds zolang aanwezig is, dat deze zich heeft ontwikkeld tot bomen en struiken, vindt bestrijding plaats met de (motor)zaag, waarna de stobben zo nodig chemisch worden gedood. Het gebruik van zware machines (kranen) die bomen in hun geheel uittrekken dient te worden ontraden vanwege enerzijds de bodemverdichting door te grote wioldruk en anderzijds de verstoring van het bodemprofiel.

Chemische bestrijding Hoewel de chemische bestrijding van loofhoutopslag in heide denkbaar blijft, ook na het verbod op het gebruik van 2, 4, 5 -T ester, zal de toepassing in de praktijk wel gering zijn. Chemische middelen zijn als milieubelastende factoren niet erg populair en de schade aan de heidevegetatie is meestal aanzienlijk. Bespuitingen kunnen worden uitgevoerd met rugspuiten waarbij de druk kan worden geleverd via een benzinemotor of meestal direct door geperst gas. Voor bespuiting op grotere schaal wordt een trekker ingezet met daarop geplaatste spuitapparatuur. Via hogedrukslangen kan op enige plaatsen tegelijkertijd worden gespoten. Het chemisch doden van stobben b.v. door deze in te smeren met ammoniumsulfamaat vindt in handkracht plaats. Voor bespuiting van stobben met een dodend prepraataat kan een rugspuit worden gebruikt.

Bestrijding van deze opslag is essentieel voor een goed heidebeheer.
Foto: De Dorschkamp.

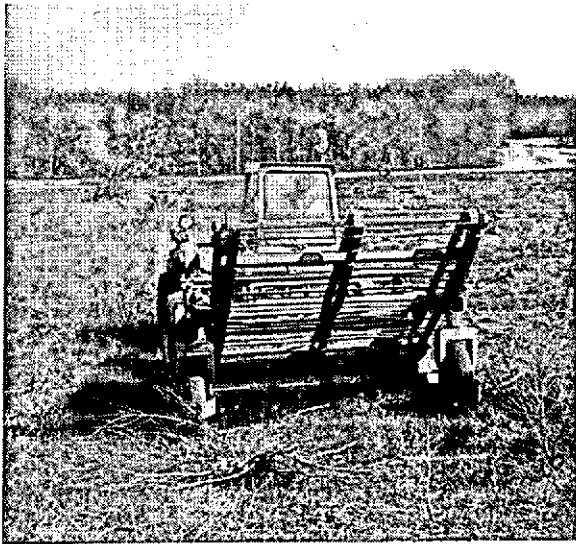
2 Heideverjonging

Begrazing Valt buiten het kader van de mechanisatie en blijft dus onbesproken.

Maaien Redelijk vlakke heideterreinen zijn meestal geschikt om met conventionele, in de landbouw ontwikkelde machines te worden gemaaid. Zowel de maaimachine met (dubbele) messenbalk als de cyclomaaijer zijn bruikbaar. Cyclomaaijers zijn vooral gunstig in terreinen met veel *Molinia*. Het maaisel wordt in losse toestand verwijderd door middel van een opraapmachine doch meestal tot balen geperst na zo nodig eerst op rijen te zijn gewerkt met de acrobaat. Er dient op te worden gelet, dat de wioldruk van alle apparatuur zo gering mogelijk is. Zolang er belangstelling is voor heidemaaisel (voor drainagewerken, vervangend ligstro, in loopstallen, in maneges, in schaapskooien) zijn de kosten van het maaien nihil of gering.

Branden en brandgangen De werkzaamheden verbonden aan het branden van heide vinden in handkracht plaats. Het aansteken kan gedeeltelijk gemechaniseerd plaatsvinden wanneer een tot vlammenwerper omgebouwde bladblazer wordt gebruikt. Het aanleggen en onderhouden van brandgangen door ploegen en frezen is volledig te mechaniseren. Ook hier is de apparatuur uit de landbouw afkomstig.

Plaggen Het oppervlakkig afsteken en afvoeren van de heidezoden is in het verleden door boeren massaal toegepast voor het verkrijgen van plaggenmest. Het grote belang uit het oogpunt van heidebeheer is gelegen in de verschraling (afvoer van organisch materiaal) van de bovengrond. De heide kiemt weer of de restanten lopen weer uit. Hoe gunstig ook, een dergelijke maatregel is uit een oogpunt van kosten op praktischschaal onuitvoerbaar. Er zijn pogingen gedaan het plaggen te mechaniseren. Proeven met graszodensnijmachines zijn mislukt. Ook de hoeveelheid af te voeren materiaal is enorm, 200 à 300 m³ per hectare, waar laat men dat? Een interessant experiment (op 1 ha) op dit gebied staat beschreven in het periodiek *Bosbouwvoorlichting*, 17e jaargang nr. 2 (februari 1978). Het gaat hier om het landschap- en recreatief heidebeheer op het recreatiecentrum Treekerpunt. De versleten heide wordt mechanisch geplagd door gebruik te maken van schudeg, tandenschaaf en bordschaaf. Afvoer van het materiaal door shovel en kippers. Kosten op die ene hectare f 1.915,-. De uitvoering op praktischschaal zal nog wel even op zich laten wachten. Er is landelijk echter wel belangstelling voor mechanisch plaggen van heide. We zullen er rekening mee moeten houden dat zonder afvoer van organisch materiaal vele heidevelten op de lange duur veranderen in grasrijke vegetaties.

Recent ontwikkelde machine voor het uittrekken van houtige opslag in bermen en heidevelden. Foto: N. A. Leek.

B Stuifzanden

Levende stuifzanden, waar de wind nog vrij spel heeft en het zand zich kan verplaatsen, hebben we nog maar enkele en de houdbaarheid is een moeilijke zaak. Wel zijn er vele overgangssituaties naar bos en heide, maar deze worden elders besproken. Het beheer van stuifzand richt zich op het tegengaan van begroeiing die het zand vastlegt. Houtopslag dient spoedig te worden verwijderd. In het beginstadium kan dit nog in handkracht door uittrekken, later alleen nog met de (motor)zaag. Materiaal afvoeren of verbranden. Indien gehele bomen en struiken moeten verdwijnen is er geen enkel bezwaar deze met wortel en tak uit te trekken door zo mogelijk gebruik te maken van zware kranen. Hoe meer bodemverwonding hoe beter. In sommige gevallen heeft het nog zin oude stuifheuvelds opnieuw te activeren door deze zwaar aan te tasten met een bulldozer.

Veel nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de mechanisatie van het beheer van stuifzand als natuurterrein zijn niet te verwachten. De problemen zijn daarvoor kwantitatief ook te gering.